

да се упознају са овим делом Вишњевског које је препоручљиво не само као квалитетан и фондиран приступ теорији модернизације већ и као инспирација за примену теорије модернизације у другим „посткомунистичким“ земљама.

Мр Алексеј ТИМОФЕЈЕВ

Данијел Џ. Борстин,
Американци. Државотворно искуство,
 Геопоетика, Београд, 2005, 551 стр.

Дело Данијела Џ. Борстина, *Американци, Државотворно искуство*, представља други том његове трилогије која разматра развитак САД-а са становишта историје цивилизације. И док се први том углавном бавио самим почецима САД-а (настанком колонија, њиховим осамостаљењем и зачецима америчког друштвеног развоја), други том, подељен на две књиге и осам поглавља, наставља причу, концентришући се углавном на XIX век – бацајући, наравно, по потреби поглед и у XVIII и XX столеће.

Прво поглавље (стр. 15–61), насловљено „Свестрани људи“, у основи се бави начином привређивања у младој републици – његовим особеностима и разликама у односу на Европу. Борстин се бави трговином, набављањем и стварањем сировина, пољопривредом и посебно развојем америчке индустрије, тј. начина рада у њој. Као главну карактеристику он наводи мањак занатлија и квалификоване радне снаге (фармерске кћерке су често одређено време радиле у индустрији да уштеде за мираз), што је довело до потпуно другачијег, револуционарног начина производње: док је у Европи један квалификовани мајстор правило неки производ од почетка до краја, у САД-у су неки радници правили само поједине, замењиве делове, учинивши на тај начин радна места доступна свима, а радну снагу покретљивом. Поред тога, аутор се у овом поглављу бави и развојем права и пропратних идеологија („-изама“), чија колевка је обично била Нова Енглеска.

Друго поглавље, „Луталице“ (стр. 63–128) говори о формативном аспекту америчког живота – кретању, односно путовању. Наравно, радило се о миграцијама на Запад, а Борстин показује како је начин живота током путовања обликовао амерички начин живота, обичаје и институције. У том контексту он говори о развоју морала, праву прече куповине земље, организацији колонистичких градића, егалитаризму и развоју базичне демократије. Наредно поглавље, „Скоројевићи“ (стр. 129–186) се складно надовезује на претходно и говори о мотору доброг дела миграција – о „промоторима“, бизнисменима који су оснивали скоројевићке градиће и у њих привлачили становнике, о њиховој штампи која је служила реклами, као и о хотелима („јавне палате“) који су били центри привлачења становништва. Борстин у том контексту говори и о низу промоторских колица који је требало да привуку нове грађане, као и о борби за административне функције градова (који град ће бити престоница државе, седиште округа, суда итд.).

Четврто поглавље, под понешто поетским називом „Укореењени и искореењени“ (стр. 187–237), говори о „старом Југу“, вероватно најидеализованијем делу САД-а. Треба ли то уопште рећи, Борстин проблему Југа прилази хладно и критички. Осликавајући развој јужњачких специфичности (робовласништва, расизма,

верског фундаментализма, руралности, немуште штампе, погрешног и застарелог појма части оличеног у двобојима, одсуства праве политике) аутор јасно осликава, нимало романтичну, разлику између Југа и остатка САД-а, која је, колико и само питање ропства, била узрок Грађанског рата.

Друга књига, под насловом „Националност“, такође се састоји од четири поглавља, чија нумерација наставља ону из прве. Осмо поглавље „Неодређеност простора“ (стр. 241–295) говори о америчком поступању са огромним и дуго неистраженим простором, заблудама о њему, његовом дељењу („на невиђено“), премеравању и продаји. У том контексту Борстин се бави и идејама о подели нових територија САД-а на савезне државе, и поново о локалним ривалствима за добијање путева, пруга и канала уз ослонац на савезни буџет. Говорећи о куповини Луизијане 1803. године, аутор говори о страху који је она изазвала на Истоку – од расног мешања, растакања Уније, колонијализма, супротности Севера и Југа итд. Тиме је САД био једна од ретких држава у историји која (бар у тој фази) није тежила експанзији по сваку цену.

Шесто поглавље „Амерички начин говора“ (стр. 297–347) има свој пандан у првом тому овог дела и говори о специфичностима америчког енглеског: његовој демократизацији и снажном упливу говорног језика и сленга на књижевни језик. Борстин се ту осврће и на говорништво – специфичну, и готово једину грану америчке књижевности XIX века.

Седмо поглавље („Трагање за симболима“, стр. 349–414) објашњава оно што спољни посматрачи најпре опажају: националне хероје, заставу, химну итд. Борстин овом проблему прилази у већ увреженој традицији деконструкције „измишљања традиције“. На примеру Дејвија Крокета показује како један грубијан помоћу неозбиљне штампе и усмених легенди постаје национална величина, а на примеру за живота нипошто не неспорног Џорџа Вашингтона, улогу комерцијалног момента у стварању „националних великана“. Аутор говори и о настанку заставе, као и химне (која је постала службена тек 1931), те о фамозном „Звону слободе“ које није оно за шта се обично сматра. Другим речима, он предочава колико је америчка традиција „вештачка“. Нажалост, он то не ставља у контекст других сличних „вештачких“ традиција.

Последња глава, „Пространа република“ (стр. 415–545) говори о развоју америчког државног уређења кроз развој законодавства и политичког система. Као и у многим другим случајевима, и овде су пракса и локални корени били одлучујући, а до сложене федералне структуре се дошло врло поступно. По Борстиновом мишљењу, у срастању САД-а у јединствену државу странке су са својим организацијама играле важнију улогу него влада. На крају књиге се налази врло опширна аотирана библиографија (Библиографске напомене, стр. 455–512), као и индекс (стр. 525–549).

Овај том Борстинове трилогије, баш као и остала два, плени течношћу излагања која аутору не смета да покаже сву сложеност и противречност историјских процеса. У центру његове пажње је друштвена историја XIX века схваћена у најширем смислу, а прича коју аутор приповеда објашњава настанак неких од кључних америчких институција и схватања. Као таква, ова књига је не само поучно штиво за дубинско упознавање развитка једне од тренутно најважнијих држава на свету, већ и сјајан методолошки узор како се може писати сочна друштвена историја

једне земље. При том баш историја САД-а има посебан значај јер су многе тековине које су касније постале општеприхваћене у целом свету настале баш тамо.

Др Зоран ЈАЊЕТОВИЋ

Данијел Џ. Борстин,
Американци. Демократско искуство,
Геопоетика, Београд, 2005, 693 стр.

Књига Данијела Џ. Борстина, угледног и плодног америчког социјалног историчара, *Американци. Демократско искуство*, представља трећи део његове трилогије о социјалној историји САД-а. Трилогија у основи хронолошки прати развој цивилизације у САД-у, тако да је њен трећи део углавном оријентисан на последње декаде XIX века и XX столеће. Разлику у односу на претходна два тома чини и нешто веће бављење привредним темама и свакодневицом – насталом баш као последица деловања промена у економији, које су опет биле условљене променама у технологији и науци.

Дело је подељено у четири књиге и десет поглавља. Прва књига носи наслов „Свеопште заједнице“, а прво поглавље „Прегаоци“ (стр. 17–93) се бави основама привредног развоја САД-а. Почиње узгајивачима стоке који су од Американаца већ у XIX веку направили нацију која једе највише меса. У том контексту аутор говори и о легендарним каубојима, десперадосима, „крављим градовима“, ратовима ститних и крупних сточара те говедара и овчара, тј. о свему ономе што је пружио основу за мит о Дивљем Западу. Наравно да је Борстин далеко од сваке митоманије: он приказује ствари сурово реално, бавећи се пре свега значајем поменутих ликова и појава за развој америчке привреде и начина живота. Остатак поглавља је посвећен, условно речено, законској страни привредног развоја: адвокатима (важним за развој бизниса на Западу и утврђивање права на патенте), склапању и развргавању бракова и коцкању (од чега је Невада направила бизнис), али и последицама законског система као што су криминал, прохибиција и мафија.

Друго поглавље, „Потрошачке заједнице“ (стр. 95–162) се такође у основи бави привредом, али са јачим акцентом на то како су се привредне промене одражавале на свакодневни живот Американаца. Полазећи од „демократије одевања“ (која је прво завладала баш у САД-у), Борстин прелази на машине за прављење одеће, а затим и на „потрошачке палате“ (тј. робне куће) где се одећа и разна друга роба продавала. Он поклања пажњу немој реклами привлачне цене, и продаји без продавца – самопослугама. Преко њих долази до каталожке продаје (испрва намењене фармерима у забити) путем поште и просторно дифузним али ипак повезаним заједницама потрошача истих производа. Поголавље се завршава комерцијализацијом Божића и других празника. Све ово данашњем читаоцу звучи врло познато. Не бусајући се патриотски у груди, Борстин истиче да су све ове ствари прво настале у САД-у. Он се из скромности или недостатка простора није осврнуо на ширење ових појава по целом свету, али маштовити читалац може да претпостави како је оно текло.

И наредно поглавље, „Статистичке заједнице“ (стр. 163–234) је у приличној мери везано за економију. Борстин приказује све већу везу тако апстрактне ствари